

Käsikirjoitus julkaisuun

- Juntunen, M.-L. & Heimonen, M. (2025). Yksilöllistäminen osana yhdenvertaista musiikin taiteen perusopetusta. Teoksessa M. Kaikkonen, A. Muukka-Marjovuo & E. Vetoniemi (toim.) *Yksilöllisiä polkuja taiteen perusopetuksessa – näkökulmia osallisuuden vahvistamiseen* (s. 46–57). Opetushallitus.

Yksilöllistäminen osana yhdenvertaista musiikin taiteen perusopetusta

Marja-Leena Juntunen ja Marja Heimonen

Johdanto

Tässä luvussa tarkastelemme yksilöllistämisen ja yhdenvertaisuuden välistä suhdetta musiikin taiteen perusopetuksessa. Pohdimme, miten yksilöllistäminen voisi tukea jokaisen oppijan yhdenvertaista oikeutta kehittää itseään musiikin taiteen perusopetuksessa. Tarkastelemme siis erityisesti, mitä yksilöllistäminen voisi tarkoittaa yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Yhdenvertaisuus suomalaisen yhteiskunnan keskeisenä arvona

Suomalainen yhteiskunta rakentuu vahvasti yhdenvertaisuuden arvolle ja periaatteelle. Se viittaa ihmisten yhdenvertaiseen kohteluun ja käänteisesti kaikenlaisen syrjinnän ja eriarvoisen kohtelun estämiseen. Esimerkiksi Suomen perustuslain (731/1999, 6 §) mukaan

ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Yhdenvertaisuus on keskeinen arvo ja periaate myös kaikessa koulutuksessa (Jakku-Sihvonen & Kuusela 2002) ja tarkoittaa, että kaikilla ihmisillä on taustasta ja yksilöllisistä ominaisuuksista riippumattomat yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskeluun ja oppimiseen. Perustuslaissa (16 §) yhdenvertainen oikeus koulutukseen lukeutuu sivistyksellisiin oikeuksiin. Suomessa useat koulutusta koskevat säädökset ja ohjeistukset, kuten myös opetussuunnitelman perusteet, ohjaavat yhdenvertaisiin käytäntöihin, joissa ketään ei saa syrjiä henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella. Koulutusta koskevaa säädösten hierarkiaa, jossa jokainen taso perustuu edeltävään, voidaan kuvata seuraavasti (Kuvio 1):

Perustuslaki
Lait, esim. taiteen perusopetuslaki.
Asetukset, esim. asetus taiteen perusopetuksesta.
Valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet (esim. TPOPS).
Kunta- ja koulukohtaiset opetussuunnitelmat esim. taiteen perusopetuksessa.

Kuvio 1. Kansallinen säädöshierarkia (”pyramidi”)

Oikeudelliset säädökset voivat joskus muuttua suhteellisen nopeasti; esimerkiksi pääministeri Orpon hallitusohjelmassa (Valtioneuvosto 2023) on esitetty taiteen perusopetuslain uudistamista opetuksen saavutettavuuden parantamiseksi. Mäkelä (2013b) kuitenkin toteaa, että oikeuden tasomallissa (Tuori 2000) yhdenvertainen oikeus sivistykseen läpäisee oikeuden kaikki tasot, pintatasolta hyvin hitaasti muuttuvalle syvätasolle asti. Vaikka lain säännöksiä (pintatasolla) siis muutettaisiin, yhdenvertainen oikeus sivistykseen muun muassa arvoista koostuvalla oikeuden syvätasolla pysyy.

Taiteen perusopetuksen arvoperusta, joka on määritelty opetussuunnitelmien perusteissa, pohjautuu edellä kuvatun lainsäädännön hierarkian mukaisesti Suomen perustuslain arvoperustaan. Sen mukaan kaikissa taideaineissa opetus rakentuu “ihmisoikeuksien, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden kunnioitukselle”. Sama arvoperusta on määritelty sekä laajalle että yleiselle oppimäärälle (TPOPS 2017a, 10; 2017b, 10).

Yksilöllistäminen perusopetuksessa ja taiteen perusopetuksessa

Yhdenvertaisuus kietoutuu yksilöllistämiseen monin tavoin. *Perusopetuksessa* yksilöllistämällä tarkoitetaan yksittäisen oppilaan oppimiselle asetettavan tavoitetason määrittelemistä hänen edellytyksensä mukaiseksi (POPS 2014, 71). Tällöin oppimäärän laajuus voi vaihdella oppilaiden välillä. Perusopetuksessa yksilöllistämistä sovelletaan lähinnä oppilaisiin, joilla on haasteita suoriutua opinnoista opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Käytännössä tämä tarkoittaa yksilökohtaista tavoitetason laskemista, mutta kuitenkin niin, että oppilas saa perusopetuksen päättötodistuksen. Täten yhdenvertaiset mahdollisuudet jatko-opintoihin toteutuvat. Kun tarkoitetaan opetuksessa tapahtuvaa oppilasryhmän tarpeiden ja oppilaiden erilaisuuksien huomioon ottamista, puhutaan *eriyttämisestä*. Se on tavoitteeltaan samansuuntainen kuin yksilöllistäminen, mutta keinona notkeampi ja jopa tilannekohtainen. Usein näiden käsitteiden välillä ei tehdä selvää eroa.

Taiteen perusopetuksessa oppimäärän yksilöllistäminen mainitaan erillisenä kohtana opetussuunnitelman perusteissa sekä laajassa että yleisessä oppimäärässä. Se voi tarkoittaa oppimistavoitteiden yksilöllistämisen lisäksi esimerkiksi opetusmenetelmien, opintojen sisältöjen ja arvioinnin eriyttämistä kuin myös tukitoimien ja opiskeluajan yksilöllistämistä ottaen huomioon yksittäisen oppilaan tai oppilasryhmän taustat ja tarpeet. Yksilöllistäminen ja eriyttäminen toteutetaan niin, että oppilas voi osallistua opetukseen omista lähtökohdistaan käsin.

Säännös yksilöllistamisestä ei ole täysin uusi vaan sisältyi jo edellisiin taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Uutta edellisiin eli vuoden 2002 laajan oppimäärän ja vuoden 2005 yleisen oppimäärän perusteissa esitettyyn yksilöllistämiseen on nykyään vaadittu yksilöllistämismenettelyn dokumentointi ja tiedottamisvelvollisuus yksilöllistämisen mahdollisuudesta oppilaan huoltajille. Edellisissä opetussuunnitelmien perusteissa määriteltiin myös perusteet yksilöllistämiseksi, joita olivat oppilaan vammaisuus, sairaus tai muut näihin verrattavat syyt, joita ei enää nykyisissä perusteissa mainita. Perusteena nykyisin on vain tarve: oppimäärää voidaan yksilöllistää tarvittaessa.

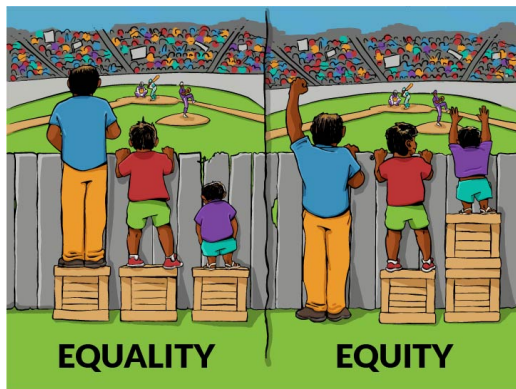
Oikeus taiteen perusopetukseen itsensä kehittämisenä

Oikeus opetukseen pohjautuu Suomessa perustuslakiin, jossa säädetään sivistyksellisistä oikeuksista (Arajärvi 2006, 41; Suomen perustuslaki 16 §). Myös oikeus taiteen perusopetukseen voidaan perustaa perustuslakiin ja sen turvaamiin sivistyksellisiin perusoikeuksiin. Perustuslain 16 §:n 2 momentissa säädetään nimittäin jokaisen oikeudesta itsensä kehittämiseen. Myös taiteen perusopetuksessa omalla ajalla tapahtuva ei-ammattimainen itsensä kehittäminen voidaan lukea itsensä kehittämisoikeuden piiriin, tarkemmin sanottuna formaaliin itsensä kehittämiseen (Järvinen 2023), joskin rajanveto formaalin ja informaalin itsensä kehittämisen välillä on häilyvä.

Kun oikeus perusopetukseen – ja samalla koulujen yleissivistävään musiikinopetukseen – kuuluu niin sanottuihin subjektiivisiin oikeuksiin ja on kaikille oppilaille maksutonta (PL 16.1), on taiteen perusopetuksessa kyse yhdenvertaisista mahdollisuuksista itsensä kehittämiseen varattomuuden sitä estämättä (PL 16.2; Järvinen 2023; Mäkelä 2013a, 2013b). Yksilötasolla asia nivoutuu sosio-ekonomisiin lähtökohtiin, opetuksen järjestäjän näkökulmasta voidaan puhua toiminnan taloudellisesta saavutettavuudesta (Laes ym. 2019). Muita yhdenvertaista osallistumista mahdollisesti rajoittavia tekijöitä ovat kyvykkyys, sukupuoli, ikä ja kieli- ja kulttuuritausta sekä toiminnan muut saavutettavuustekijät, kuten fyysinen, alueellinen, pedagoginen ja sosiaalinen saavutettavuus (Juntunen 2021a, 2021b).

Kaksi näkökulmaa yhdenvertaisuuden periaatteeseen

Kuten edellä mainittiin, suomalaisessa koulutuspolitiikassa yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskeluun ja oppimiseen taustasta riippumatta. Tähän yhdenvertaisuuden tavoitteeseen sisältyy kaksi eri näkökulmaa yhdenvertaisuuden periaatteeseen. Yksi näkökulma yhdenvertaisuuteen on se, että kaikille annetaan asioita tai tukea yhtä paljon (*equality*) lähtötasosta riippumatta (Kuvio 2).

Kuvio 2. *Equality* (samanarvoisuus, yhdenmukainen kohtelu) ja *Equity* (yhdenvertaisuus).

Koulutuspolitiikassa muodollinen yhdenvertaisuus on lähellä *equality*-tyyppistä ajattelua, jonka mukaan normit takaavat samat oikeudet ja resurssit kaikille. Opetuksen käytännössä tällainen pyrkimys samanarvoisuuteen tarkoittaisi, että kaikille oppijoille tarjotaan sama resurssi eli esimerkiksi yhtä paljon opetusta ja tukea lähtötasosta tai oppimisen etenemisestä riippumatta. Tällainen tulkinta yhdenvertaisuuden periaatteesta on kuitenkin ristiriidassa yksilöllistämisen kanssa.

Opetusjärjestelyn ja opetuksen käytännöissä yhdenvertaisuus perustuu *equity*-näkökulmaan. Tällöin yhdenvertaisuutta on kuvattu aitana, jonka takana on kolme eripituista lasta (Kuvio 2). Yksi heistä on tarpeeksi pitkä yltääkseen aidan reunalle tai nähdäkseen aidan yli, mutta kahdelle muulle lapselle on asetettu eri korkuiset korokkeet jalkojen alle, jotta myös he yltävät aidan reunalle. Aidan reunan voisi tulkita kuvaavan yhteisten oppimistavoitteiden saavuttamista ja korokkeiden yksilöllistä oppimisen tukea. Tällainen ajattelu korostaa mahdollisuuksien tasa-arvoa, jossa kaikille pyritään tarjoamaan yhtäläiset edellytykset menestyä.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että oppimistuloksia pyritään oppijoiden kesken tasaamaan niin, että tukea suunnataan sitä eniten tarvitseville. Oppilaan oppimista voidaan yksilöllisen opetussuunnitelman lisäksi tukea monin tavoin. Perusopetuksessa on käytössä kolmiportainen tuen malli (Opetushallitus). Siinä oppilaan on mahdollista saada joko yleistä, tehostettua tai erityistä tukea oppimiseen ja koulunkäyntiin kehitystason ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja

heti tuen tarpeen ilmetessä kouluissa. Kolmiportaista mallia on tosin pidetty käytännössä byrokraattisena ja opetuksesta aikaa vievänä. Vastaavaa tukimallia ei taiteen perusopetuksessa ole saatavilla, mikä voi rajoittaa musiikkioppilaitosten mahdollisuuksia järjestää opetusta erityistä tukea tarvitseville oppilaille (Juntunen & Kivijärvi 2019). Usein huoltajat eivät ole tietoisia tukimallin puutteesta ja saattavatkin odottaa musiikkioppilaitokselta tukitoimia peruskoulun tapaan.

Perusopetuksen yhteydessä mainitaan usein myös käsitteet *inkluisio* ja *integraatio*. Inkluisio liittyy läheisesti yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden käsitteisiin, mutta sillä viitataan etenkin osallisuuteen ja sen esteiden purkamiseen sekä jatkuvan oppimisen mahdollisuuksiin yhteiskunnassa (Murto, Naukkarinen & Saloviita 2001). Inkluisio voidaan siis ymmärtää laajana osallisuutena, joka tukee kaikkien oppijoiden erilaisuutta (UNESCO 2001). Suomalaisessa koulutuspolitiikassa inkluisio on kuitenkin vakiintunut tarkoittamaan integraatiota Salamancan julistukseen perustuen (UNESCO 1994, 5–14). Käytännössä se tarkoittaa, että erityistä tukea tarvitsevat lapset voivat opiskella pääsääntöisesti yleisopetuksen luokissa erityisluokkien sijaan (esim. Hakala & Leivo 2015). Ajatuksena on, että jokaista oppilasta yksilöllisesti tukemalla kaikki voivat saavuttaa asetetut tavoitteet yhdenvertaisesti. Inkluisio kaikkien oppilaiden integroimisena samaan oppilasryhmään voidaan yhdenvertaisuuden näkökulmasta nähdä lähtökohtaisesti hyvänä ratkaisuna. Tavoitteenahan on muuan muassa, etteivät erityistä tukea tarvitsevat lapset leimaudu ”erityisoppilaksi”. Tällaiseen inklusion tulkintaan liittyy kuitenkin sekä käsitteellisiä ongelmia (Laes 2017) että etenkin käytännön haasteita. Inkluisio käsitteenä antaa ymmärtää, että joku sisällyttää jonkun toisen, joka lähtökohtaisesti on ulkopuolella, ja tietyillä ehdoilla, jotka tämän tulee hyväksyä (Bingham & Biesta 2010). Käytännössä inklusion toteuttaminen kaikkien oppijoiden integraationa samaan ryhmään on koettu haasteelliseksi perusopetuksen suurissa opetusryhmissä, myös koulujen musiikinopetuksessa, ja erityisesti silloin, kun luokkaan ei ole voitu tarjota lisä- tai erityisopettajaresurssia.

Taiteen perusopetuksessa musiikinopetus on pääosin yksilö- ja pienryhmäopetusta, jolloin opettajalla on perusopetukseen verrattuna monin tavoin paremmat mahdollisuudet jokaisen oppijan huomioimiseen ja opetuksen yksilöllistämiseen – opetuksen tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien räätälöintiin oppijalähtöisesti ja oppilaiden oppimisen tukemiseen joustavasti ja tilannekohtaisesti. Tosin esimerkiksi orkesteritoiminnassa yksilöllistäminen voi olla luonnollisesti haasteellisempää kuin soitonopetuksessa.

Taiteen perusopetuksessa, erityisesti soiton- ja laulunopiskelussa, voidaan tarvita erityisiä kykyjä, joista on myös maininta perustuslain säännöksessä itsensä kehittämisestä (16.2§). Musiikkioppilaitoksiin – erityisesti laajaa oppimäärää tarjoaviin oppilaitoksiin – haettaessa näitä kykyjä usein myös testataan, mikä voi olla ongelmallista yhdenvertaisuuden näkökulmasta ja erityisesti pienten lasten kohdalla. Esimerkiksi sävelten erottelukykyä (audittiivinen strukturointikykyä) mittavassa Karman musikaalisuustestissä keskittymiskyvyllä voi olla ratkaiseva merkitys. Lisäksi motivaation merkitys oppimiselle on oleellinen, ja sen testaaminen

hakuvaiheessa on vaikeaa. Yksilöllistäminen esimerkiksi positiivisena erikoiskohtelua voi kuitenkin koskea myös valintakokeita, mikä joissain musiikkioppilaitoksissa on kirjattu yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Sisäänoton käytännöt ovat tosin viime vuosi muuttuneet (Juntunen & Kivijärvi 2019), joten nykyään myös moniin laajaa oppimäärää tarjoaviin oppilaitoksiin voi päästä oppilaaksi ilman pääsykokeita. Lisäksi kaikille avoimet opinnot ovat mahdollistaneet opiskelun ilman pääsykokeita, joskin yleensä korotettujen oppilasmaksujen turvin, mikä sinänsä voi vaarantaa taloudellisen yhdenvertaisuuden.

Koulutuspoliittinen muodollinen yhdenvertaisuus perustuu siis samanarvoisuudelle (*equality*), kun taas tosiasiallinen tasa-arvo muistuttaa *equity*-käsitettä yhdenvertaisuudesta, jossa otetaan huomioon oppilaiden erilaiset lähtökohdat. Käsitteet ovat olleet ajallisesti muuttuvia ja saaneet erilaisia tulkintoja sen mukaan, kuka niitä politiikassa milloinkin on määritellyt. 1960-luvulla korostettiin koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoista jakautumista kaikille eli sosiaalista tasa-arvoa (*equality*), mikä koski myös opetuksen sisältöjä ja resursseja (Ouakrim-Soivio & Hietala 2016, 81). Tämä koski myös musiikkioppilaitoksia, joille säädettiin 1960-luvun lopulla ensimmäinen oma erillislaki valtioneuvostuksesta (147/68). Sen jälkeen myös koulutuksen sisältöjä alettiin yhtenäistää silloisen Kouluhallituksen toimesta opetussuunnitelmien avulla. Lisäksi opetusta ohjasivat Suomen Musiikkioppilaitosten Liiton tutkinnoille antamat ohjelmistovaatimukset. (Heimonen 2005.) Sitä vastoin 1980-luvulla alettiin koulutuspolitiikassa painottaa yksilön oikeuksia saada tarpeidensa mukaista opetusta eli yksilöllistä tasa-arvoa (*equity*) (Ouakrim-Soivio & Hietala 2016, 81). Tämä suuntaus on vahvistunut vähitellen myös musiikkioppilaitoksissa, jotka nykyään tarjoavat taiteen perusopetusta.

Mahdollisuuksien tasa-arvo sekä yksilön että väestö- ja erityisryhmien näkökulmasta

Mahdollisuuksien tasa-arvoa voidaan tulkita niin, että taataan kaikille yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa ennalta määritellyt oppimistulokset (sama aidan korkeus), tai niin, että keskitytään yksilön mahdollisuuksiin kehittää itseä omien vahvuuksien mukaisesti. Viime vuosina on sekä tutkimuksessa (esim. Laine & Tirri 2021) että yleisessä keskustelussa nostettu esiin erityislahjakkaiden lasten mahdollisuudet saada heidän kehitystään tukevaa, yksilöllistä ja ennalta suunniteltua ja tavoitteellista tukea.

Musiikkioppilaitoksissa opetusta on aiemmin pyritty järjestämään pääasiassa musiikin ammattilaisten kouluttamiseksi (Haapanen, painossa, 104–106), minkä vuoksi lahjakkuuden tunnistamista ja tukemista on pidetty tärkeänä. Nykyään, yhdenvertaisuuden korostumisen myötä (esim. ArtsEqual-hanke), kaikkien lasten ja nuorten osallistumisen mahdollisuuksiin kiinnitetään yhä enemmän huomioita. Tämän kehityksen rinnalla musiikin ammattilaisten ja instituutioiden keskuudessa on herännyt huoli musiikkiopistojen mahdollisuuksista tarjota sellaista koulutusta, joka antaa riittävät valmiudet musiikin ammatillisiin opintoihin, sekä toisaalta erityislahjakkaiden oppilaiden mahdollisuuksista saada riittävästi resursseja ja edistyä opinnoissa

merkityksellisellä tavalla ja nopeudella taiteen perusopetuksessa. Tästä viimeksi mainitusta huolesta kumpuaa muun muassa Sibelius-Akatemian koordinoima, syksyllä 2022 käynnistynyt, Next Generation – alku soittoon -hanke, jonka tarkoituksena on tarjota taiteen perusopetuksen soitonopintojen alkuvaiheessa oleville erityisen motivoituneille lapsille ilman lisämaksuja enemmän ja useammin opetusta kuin yleensä on mahdollista. Toiminnasta on tunnistettavissa *nopeutetun oppimisen* toimintatapa (Hattie 2009), joka viittaa tietyn oppilasryhmän oppimisen tehostamiseen ja nopeuttamiseen opetussuunnitelmavalintojen avulla.

Koulutusjärjestelmässämme erityislahjakkaille lapsille ei ole olemassa omaa tuen mallia. Usein heidän ajatellaan olevan etuoikeutettuja ja menestyviä ja pärjäävän ilman erityistä tukea, jota muut “erityisoppilaat” tarvitsevat. Kyvykkyys tai lahjakkuus sinänsä ei kuitenkaan yksilötasolla takaa menestystä tai opintojen merkityksellisyyttä, ja lahjakkuudelle asetetut korkeat ja jopa ristiriitaiset odotukset voivat aiheuttaa paineita, jotka ilman tukea voivat olla hyvinkin traumatisoivia (Lopez-Iniguez 2019; McPerson & Lehmann 2018). Viime aikoina onkin nostettu esiin tarve suhtautua erityislahjakkaisiin lapsiin ja nuoriin huolenpidon etiikan näkökulmasta (Edgar 2014; López-Íñiguez & Westerlund 2023). Se ohjaa pedagogisten ratkaisujen eettiseen pohdintaan ja kannustaa oppilaiden kuunteluun ja keskusteluun heidän kanssaan, jotta saadaan tietoa heidän omista tavoitteistaan ja voidaan auttaa heitä tekemään viisaita valintoja (Noddings 2019).

Yksilöllistämisen tarve ja mahdollisuus koskevat myös muita ihmisryhmiä. Musiikkikasvatuksen tutkijat ovat julkaisseet tutkimuksia sekä tutkimukseen perustuvia toimenpidesuosituksia, miten esimerkiksi mukauttaa ja eriyttää taiteen perusopetusta (Laes ym. 2018) ja huomioida ikääntyneet musiikinharrastajat (Laes 2023), eri sukupuolet (Kuoppamäki 2015) ja erityistä tukea tarvitsevat oppijat (Hasu 2017, Kivijärvi 2018, Kivijärvi & Rautiainen 2020). Myös kieli- ja kulttuurivähemmistöjen oikeudet nousevat esiin yksilöllistämisen ja yhdenvertaisuuden problematiikassa. Suomessa on nostettu esiin erityisesti saamelaiden kulttuuriset oikeudet ja erityispiirteet sekä keinoja niitä kunnioittavaan taidekasvatukseen (Heimonen 2023, Kallio 2017, Kallio & Länsman 2018). Yksilöllistäminen ja opetuksen yksilö-, ryhmä- tai tilannekohtainen ”räätälöinti” koskettaa siis monenlaisia oppijoita.

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta tiettyjen oppilaiden tai oppilasryhmien yksilöllinen huomioiminen ja heidän oppimisensa erityinen tukeminen herättää mielenkiintoisen – mutta samalla vaikean – kysymyksen siitä, kenelle ja millä perusteella erityiskohtelua tulisi tarjota (esim. Elmgren 2019, 2023). Filosofi Amartya Senin (2009) esimerkki valaisee valinnan perusteisiin liittyvää problematiikkaa. Esimerkissä kolme lasta havittelee huilua, joita on vain yksi, ja perustelee sen saamisen tarvettaan. Yksi lapsista esittää, että huilu tulisi antaa hänelle, koska hän on niin köyhä, ettei hänellä ole edes leluja. Toisen lapsen perustelu huilun saamiselle on se, että hän on lahjakas ja osaisi soittaa sitä. Kolmas puolestaan väittää, että huilu kuuluu hänelle, koska hän on rakentanut sen. Kenelle sinä antaisit huilun? Yhdenvertaisuuteen ja yksilöllistämiseen kietoutuvat siis myös oikeudenmukaisuuden kysymykset, joihin ei ole

yksiselitteisiä vastauksia. Yksilöllistämiseen liittyvät eettiset kysymykset ovat näin läsnä myös musiikin taiteen perusopetuksessa, kuten kaikessa muussakin kasvatuksessa ja koulutuksessa.

Yksilöllistäminen hyvän musiikkisuhteen rakentumisen tukena

Hyvä musiikkisuhde mainitaan taiteen perusopetuksen tavoitteena hieman eri sanamuodoin sekä musiikin laajassa että yleisessä oppimäärässä. Mitä hyvä musiikkisuhde oikeastaan tarkoittaa?

Hyvä musiikkisuhde soitonopetuksen tavoitteena nousi esiin, kun opetuksen tavoitteita alettiin kehittää ja tutkia 1990-luvulla vastapainona musiikkioppilaitosten sen aikaisille tavoitteille, jotka koettiin ammattimaisuutta painottavina ja suhteellisen yksipuolisina (Kurkela 1997, 289). Sibelius-Akatemian Musiikkioppilaitosten kehittämisen- ja tutkimusprojektin (MOP) yhteydessä syntyikin useita väitöskirjoja (Broman-Kananen 2005, Heimonen 2002, Huhtanen 2004, Tuovila 2003), joissa musiikkioppilaitosten opetusta tarkasteltiin kriittisesti niin historian, yhteiskuntatieteiden kuin pedagogiikan näkökulmista. Hyvää musiikkisuhdetta, tai monikossa hyviä musiikkisuhteita (Björk 2016), ei voida määritellä ylhäältäpäin tai ulkopuolelta, vaan ne määräytyvät tilannekohtaisesti ajallisesti ja paikallisesti vaihtuvassa kontekstissa, kuten jokaisella soitto- tai muulla oppitunnilla käytännön toimijoiden parissa. Hyvä musiikkisuhde perustuu siis oppijalähtöisyyteen ja yksilöllisiin tavoitteisiin, jotka määräytyvät tapauskohtaisesti oppilaan omien mieltymysten ja tavoitteiden mukaisesti.

Nykyisissä opetussuunnitelmien perusteissa mainitaan tavoitteissa hyvän musiikkisuhteen lisäksi myös musiikin harrastamisen ja oppimisen ilo (laaja oppimäärä) sekä vapaus toteuttaa itseä oman musiikin tekemisen ja kokemisen kautta (yleinen oppimäärä). Edellytysten antaminen jatko-opintoihin mainitaan vain laajan oppimäärän tavoitteissa, ja niissäkin painotetaan yksilöllisyyttä: mahdollisuutta ”oppilaan tavoitteiden mukaiseen musiikkiopintojen jatkamiseen muilla koulutusasteilla” (TPOPS 2017a, 47). Käytännössä opettajan voi kuitenkin olla haasteellista saada selvää yksittäisen oppilaan tavoitteista, sillä lapset itse eivät useinkaan ole edes miettineet tulevaisuuden suunnitelmiaan jatkokoulutuksen suhteen. Jälleen kerran yksilöllisyys kietoutuu yhdenvertaisuuteen, sillä laajan oppimäärän jälkeen kaikilla oppilailla tulisi olla mahdollisuus jatkaa opintoja omien tavoitteiden mukaisesti.

Lopuksi

Equity-näkökulma yhdenvertaisuuteen mahdollistaa sen, että yksilöllistäminen voi tapahtua moneen suuntaan: ylös- ja alaspäin sekä lisäksi myös sivusuuntiin esimerkiksi opintoaikoja pidentämällä tai nopeuttamalla. Sama henkilö voi tarvita näitä kaikkia, sillä opinnoissa kehittyminen etenee harvoin tasaisesti. Yksilön elämässä on lisäksi erilaisia vaiheita, joissa erilaiset tarpeet korostuvat. Murrosiän kuohunnassa nuoren prioriteetit saattavat olla hyvin

erilaiset kuin varhaislapsuudessa tai myöhemmässä vaiheessa, jossa hakeudutaan ammattiopintoihin.

Yhdenvertaisuus ei siis tarkoita tasapäistämistä, yksilöllisyyden huomiotta jättämistä. Ja *vice versa*: yksilöllistäminen ei merkitse sitä, että huomioitaisiin vain yksilö ja hänen erityistarpeitaan, sillä se ei lopulta palvelisi edes kyseistä yksilöä itseään. Yhdenvertaisuuden periaate edellyttää tasapainoa yksilön oikeuksien ja yhteisen hyvän välillä, tilannekohtaista harkintaa ja viisautta soveltaa yleisiä periaatteita siten, että jokaisen yksittäisen tapauksen erityispiirteet otetaan huomioon.

Lopetamme pohdintamme yhdenvertaisuudesta ja yksilöllistämisestä Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikassa* esittämään huomioon siitä, että laki on aina yleinen, se on lain luonne. Myös laki taiteen perusopetuksesta ja sen sisältämä kohta yksilöllistämisestä on siis luonteeltaan yleinen, samoin perustuslain sisältämä periaate yhdenvertaisuudesta. Lain soveltajalta edellytetään Aristoteleen mukaan kuitenkin viisautta taivuttaa yleistä lakia yksittäisiin tapauksiin siten, että yksittäisen tapauksen kaikki relevantit piirteet tulevat huomioiduksi. Näitä käytännön tilanteita on mahdoton etukäteen täysin ennakoida, minkä takia opetussuunnitelmien perusteiden ja lakien tulkitsijat ja soveltajat, kuten rehtorit ja opettajat, ovat tärkeässä asemassa, sillä juuri heidän kauttaan lakien ja opetussuunnitelmien sisällöt toteutuvat käytännössä, jokaisen taiteen perusopetuksessa musiikkia opiskelevan elämässä.

Lähteet

Arajärvi, P. (2006). *Sivistykselliset oikeudet ja velvollisuudet*. Joensuun yliopisto.

Aristoteles. *Nikomakhoksen etiikka*. Suom. S. Knuutila. (1989). Helsinki: Gaudeamus. ArtsEqual-hanke. <https://www.artsequal.fi/fi/>

Bingham, C. & Biesta, G. (2010). *Jacques Rancière: Education, truth, emancipation*. London: Continuum.

Broman-Kananen, U.-B. (2005). På klassrummets tröskel: om att vara lärare i musikäroinrättningarnas brytningstid (Studia Musica 24). Helsingfors: Sibelius-Akademien.

Edgar, S. N. (2014). An ethic of care in high school instrumental music. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 13 (2): 112–137.

Elmgren, H. (2019). Merit-based exclusion in Finnish music schools. *Musiikkikasvatus* 37 (3): 425–439. <https://doi.org/10.1177%2F0255761419843990>

Elmgren, H. (2023). Muuttuvan musiikkopiston yhdenvertaisuushaasteita. Teoksessa M.-L.

- Haapanen, J. (2023 painossa). Vuosisata musiikkielämän aitiopaikoilla. Professori Tuomas Haapasen muistelmat. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia.
- Hasu, J. (2017). "Kun siihen pystyy kuitenkin, ei oo mitään järkeä olla tekemättä" Oppimisen vaikeudet pianonsoiton opiskelussa – oppilaiden kokemuksia ja opetuksen keinoja (Studies in Humanities 330). Jyväskylän yliopisto.
- Hattie, J. (2009). Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses related to achievement. London: Routledge.
- Heimonen, M. (2023). Musiikkioikeudet muuttuvassa musiikkikasvatuksessa. Teoksessa M.-L. Juntunen & H. Partti (toim.) Musiikkikasvatus muutoksessa (DocMus-tohtorikoulun julkaisuja 20). Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, 149–180.
- Heimonen, M. (2005). Soivatko lait? Näkökulmia musiikkikasvatuksen filosofiaan (EST-julkaisusarja no 13). Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Heimonen, M. (2002). Music Education & Law. Regulation as an Instrument (Studia Musica 17). Helsinki: Sibelius Academy.
- Huhtanen, K. (2004). Pianistista soitonopettajaksi. Tarinat naisten kokemusten merkityksellistäjänä (Studia Musica 22). Helsinki: Sibelius-Akatemia.
- Jakku-Sihvonen, R. & Kuusela, J. (2002). Mahdollisuuksien koulutuspolitiikan tasa-arvo. Arviointi 7/2992. Helsinki: Opetushallitus.
- Juntunen, M.-L. (2021a). Eriarvoistavat mekanismit taiteen perusopetuksessa: synteesi Arts Education for All -ryhmän tutkimuksista. Synteesi 4: 27–39.
- Juntunen, M.-L. (2021b). Taiteen perusopetusta kaikille. Musiikkikasvatus 24 (2): 127–151.
- Juntunen, M.-L. & Kivijärvi, S. (2019). Opetuksen saavutettavuuden edistäminen taiteen perusopetusoppilaitoksissa 2013–2018. Kyselyn raportointia. Musiikkikasvatus 22 (2): 70–87.
- Järvinen, I. (2023). Itsensä kehittäminen köyhydessä (Tampereen yliopiston väitöskirjat 825). Tampereen yliopisto.
- Kallio, A. A. (2017). Taiteen perusopetus, tasa-arvo ja saamelaisyhteisöt Suomessa. ArtsEqualin infopaketti. Saatavissa: <https://www.artsequal.fi/fi/infopaketit>
- Kallio, A. A. & Länsman, H. (2018). Sami Re-Imaginations of Equality in/through Extracurricular Arts Education in Finland. International Journal of Education and the Arts 18 (7). Saatavissa: <http://www.ijea.org/v19n7/index.html> (luettu 3.8.2022).
- Kivijärvi, S. (2018). Nuotinkirjoituksen merkitykset yhdenvertaisuuden näkökulmasta – Kuvionuotit suomalaisessa musiikkikasvatusjärjestelmässä. Musiikki 48 (2): 60–62.

Kivijärvi, S. & Rautiainen, P. (2020). Kohtuullinen mukauttaminen musiikinopetuksen yhdenvertaisuuden edistäjänä. ArtsEqualin toimenpidesuositus 2/2020. Saatavissa: <https://www.artsequal.fi/fi/toimenpidesuositukset>

Kuoppamäki, A. (2015). Gender lessons: girls and boys negotiating learning community in Basics of Music (Studia Musica 63). Sibelius Academy of the University of Arts Helsinki.

Kurkela, K. (1997). Musiikillisen edistymisen arviointiperusteista. Teoksessa R. Jakku-Sihvonon (toim.) Onnistuuko oppiminen – oppimistuloksien ja opetuksen laadun arviointiperusteista peruskouluissa ja lukioissa. Helsinki: Opetushallitus, 227–293.

Laes, T. (2017). The (Im)possibility of Inclusion. Reimagining the Potentials of Democratic Inclusion in and through Activist Music Education (Studia Musica 72). Sibelius Academy of the University of Arts Helsinki.

Laes, T. (2023). Kestävää ikääntymistä tukeva musiikkikasvatus. Teoksessa M.-L. Juntunen & H. Partti (toim.) Musiikkikasvatus muutoksessa (Docmus-tohtorikoulu julkaisuja 20). Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, 331–352.

Laes, T., Juntunen M.-L., Heimonen, M., Kamensky, H., Kivijärvi, S., Nieminen, K., Tuovinen, T., Turpeinen, I., Elmgren, H., Linnapuomi, A. & Korhonen, O. (2018). Saavutettavuus ja esteettömyys taiteen perusopetuksen lähtökohtana. ArtsEqualin toimenpidesuositus 1/2018. Saatavissa: <https://www.artsequal.fi/fi/toimenpidesuositukset>

Laine, S. & Tirri, K. (2021). Finnish conceptions of giftedness and talent. *Conceptions of giftedness and talent*, 235-249.

Laki (633/98) ja asetus (813/98) taiteen perusopetuksesta.

Laki musiikkioppilaitosten valtionavustuksesta (147/68).

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) /Tasa-arvolaki muutoksineen (1329/2014). <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

López-Íñiguez, G. (2019). Epiphonies of Motivation and Emotion Throughout the Life of a Cellist. *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 18 (2). <http://act.maydaygroup.org/volume-18-issue-2/act-18-2-lopez-iniguez/> [luettu 5.10.2023.]

López-Íñiguez, G. & Westerlund, H. (2023). The Politics of Care in the Education of Children Gifted for Music: A Systems View. Teoksessa K. S. Hendricks (toim.) *The Oxford Handbook of Care in Music Education*. New York: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197611654.013.13>.

McPherson, G. E. & Lehmann, A. C. (2018). Exceptional musical abilities: Musical prodigies. Teoksessa G. E. McPherson & G. F. Welch (toim.) *Special Needs, Communiy Music, and Adult*

Learning. Oxford Handbook of Music Education, vol. 4. New York: Oxford University Press, 28–48.

Murto, P., Naukkarinen A. & Saloviita, T. (toim.) (2001). Inklusion haaste koululle: oikeus yhdessä oppimiseen. OPETUS 2000. Jyväskylä: PS.

Mäkelä, M. (2013a). Tutkimus sivistyksellisen yhdenvertaisuuden perusoikeuden sisällöstä erityisesti yhdenvertaisessa oikeudessa perusopetukseen, taiteen perusopetukseen ja kuntien kulttuuripalveluihin (Acta Universitatis Tamperensis 1804). Tampereen yliopisto.

Mäkelä, M. (2013b.) Yhdenvertaisuus sivistyksen portailla. Lakimies 5/2013: 917–923.
Noddings, N. (2019). Concepts of care in teacher education. Teoksessa Oxford Research Encyclopedia of Education. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.371>

Opetushallitus. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki> (luettu 20.9.2023)

Ouakrim-Soivio, N. & Hietala, R. (2016). Toteutuuko maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sivistyksellinen yhdenvertaisuus suomalaisessa koulutusjärjestelmässä? Kasvatus ja Aika 10 (4). <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68698>

POPS 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.
Sen, A. (2009). The Idea of Justice. Cambridge, USA: Harvard University Press.
Suomen perustuslaki (731/1999). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

TPOPS 2002. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (laaja oppimäärä). Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/123013_musiik_tait_ops_2002.pdf

TPOPS 2005. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (yleinen oppimäärä). Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/123012_taideyl_ops05_1.pdf

TPOPS 2017a. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (laaja oppimäärä). Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186920_taiteen_perusopetuksen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf

TPOPS 2017b. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (yleinen oppimäärä). Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186919_taiteen_perusopetuksen_yleisen_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf

Tuori, K. (2000). Kriittinen oikeuspositivismi. Helsinki: Werner Söderström lakitieto.

Tuovila, A. (2003). ”Mä soitan ihan omasta ilosta!” Pitkittäinen tutkimus 7–13-vuotiaiden lasten musiikin harjoittamisesta ja musiikkiopisto-opiskelusta (Studia Musica 18). Helsinki: Sibelius-Akatemia.

UNESCO 2001. Kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus. Helsinki: Suomen YK-liitto.

<https://minedu.fi/documents/1410845/3898342/Unescon+kulttuurista+moninaisuutta+koskeva+yleismaailmallinen+julistus.pdf> [luettu 5.10.2023].

Valtioneuvosto (2023). Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165042> [luettu 5.10.2023].

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>